

Hegemonik Erkeklığın Uzantısı Olan Onur Kodları ve Şiddet: Otomatik Portakal Örneği

Mourad Meraneh YOUSOUF (*)

Mevlüt ÖZBEN (**)

Öz: Bu eseri ikinci dünya savaşında Londra sokaklarında anlatılan ve tartışılan problemler olarak dikkatleri üzerine çeken konulara, modern toplumun ironisi denilebilir. Anthony Burgess'in gerçek bir olaydan yola çıkarak yazmış olduğu Otomatik Portakal "Clockwork Orange" kitabında kahramanımız, yazarın diğer kitaplarda olanın aksine kötü bir karakterdir. Yazar başkarakter Alex'i saldırgan, acımasız, toplumu küçümseyen, yıkıcı, olaycı bir karakter olarak ele almıştır. Alex kitap boyunca, çetesi ile beraber, insanlara karşı hem fiziksel hem psikolojik şiddet uygulamış ve kötü sonuçlanan birçok olaya katılmıştır. Alex ve çetesi gerek kadınlara gerek hemcinsleri olan erkeklere, bazen fiziksel bazen sözel ve psikolojik şiddet uygulayarak onlar üzerinde hegemonya kurmuşlardır. Yaygın olarak sanılanın aksine, hegemonik erkeklik yalnızca kadınlar üzerinden karşılık bulmaz. Erkeklerin kendi aralarındaki zorbalık ilişkilerini de kapsamaktadır. Bu çalışmada ise hegemonik erkekliğin uzantısı olan onur kodları ve şiddet ilişkisi Otomatik Portakal kitabı özelinde ele alınacaktır. Alex ile çetesinin eylemleri ve kullandıkları ortak jargon, kitap içerisinde örnekler halinde verilerek, hegemonik erkeklik ile olan ilişkisi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Otomatik Portakal, Hegemonik erkeklik, şiddet, Güç.

Honor Codes and Violence as an Extension of Hegemonic Masculinity: Example a Clockwork Orange

Abstract: This work can be called as the irony of modern society, which draws attention to the issues that are discussed and discussed in the streets of London during the second world war. Anthony Burgess in his book, Clockwork Orange, based on a real case, is a bad character in contrast to what is in other books. The author has considered Alex as an aggressive, ruthless, subversive, disruptive character. Throughout the book, Alex, along with his gang, has practiced both physical and psychological violence against human beings and has participated in many ill-concealed events. Alex and his gang, both men and women with men, sometimes physical, verbal and psychological violence by applying them to have established hegemony on them. Contrary to what is commonly believed, hegemonic masculinity does not correspond only to women. It also covers the bullying relations among men. In this study, the relation between honor codes and violence, which is an extension of hegemonic masculinity, will be discussed in the Auto Orange book. The actions of Alex and his gang and the common jargon they use are given as examples from the book and their relationship with hegemonic masculinity will be discussed.

Keywords: Clockwork Orange, Hegemonic masculinity, violence, Power.

*) Lisansüstü Öğrenci, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (e-posta: mouradmeraneh.youssouf@hotmail.com)

***) Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü (e-posta: mozbzen@atauni.edu.tr)

Makale Geliş Tarihi: 06.08.2018

Makale Kabul Tarihi: 11.01.2019

I.Giriş

Gündelik toplumsal hayat, cinsiyet dengesizliklerine yönelik hatırlatmalar ile doludur. Yirmi yıl önce formüle edilen hegemonik erkeklik kavramı, erkek, cinsiyet ve sosyal hiyerarşi hakkında son zamanlardaki düşünceyi önemli ölçüde etkilemiştir. Hegemonik erkeklik kavramı Connell'in ortaya attığı bir kavram olup bu kavramı Hearn "erkek egemenliği", Kandiyoti ise "hegemonyacı erkek" olarak kavramsallaştırmıştır (Şenol, 2017, 292) Bahsedilen konu bu kavramlar arasından en yaygın olarak kullanılanı ise hegemonik erkeklik kavramı olduğundan dolayı çalışmamız bu kavram üzerinden kurgulanmıştır.

İlk kez 1982 yılında Avustralya'daki liselerde yürütülen saha çalışmalarının sonunda hazırlanan raporda adından söz edilen hegemonik erkeklik, daha sonra söz konusu araştırmada yer almış isimlerden biri olan R.W. Connell'in yaptığı çalışmalarla geliştirilmiştir. Connell, kavramı Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramı üzerine kurmuştur. Hegemonik erkeklik; sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki baskısını değil, farklı erkeklik grupları arasındaki zorbalık ilişkilerini anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş ikili işleve sahip bir kavramdır. Dışsal (external) hegemonya erkeklerin kadınlar üzerindeki zorbalığın kurumsallaşması sürecine işaret ederken, içsel (internal) hegemonya bir grup erkeğin diğer erkekler üzerindeki hakimiyetine göndermede bulunmaktadır (Türk, 2008, 121) Hegemonik erkeklik özünde, yalnızca, kadın ve erkek cinsinin karşılıklı çatışmasını değil erkeklerin kendi aralarındaki çekişmelerini ve çatışmalarını da kapsamaktadır. Bu bağlamda erkeğin kadın üzerindeki baskısının yanında erkeğin erkek üzerindeki baskısı da hegemonik erkeklige örnektir.

Connell "hegemonik erkeklik" kavramıyla kaba bir egemenlikten bahsetmemektedir. Bundan daha kapsamlı olarak toplumun ve kültürün bütün yapılarına sirayet eden bir hegemonya olarak ele almaktadır. Hegemonik erkeklik kavramı, özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan toplumsal üstünlük anlamına gelmektedir. Yani Connell, sadece erkeklerin kadınlar karşısındaki üstünlüğünden bahsetmemiştir. Connell'a göre; "Hegemonik erkeklik daima kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmektedir. Farklı erkeklik biçimleri arasındaki etkileşim ataerkil bir toplumsal düzenin işleyiş biçiminin ayrılmaz parçasıdır." (Connell, 1998, 245). Ona göre kültürel hegemonya erkeklikle sembolize edilir ve hegemonik erkeklik kamusalıdır. Çünkü çok az erkeğin bir Bogart ve Stallone¹ olabileceğini, büyük çoğunluğunun bu imajları ayakta tutmaya çalıştığını vurgulamaktadır (Connell, 2008, 247-248).

¹ Humphrey Bogart ve Sylvester Stallone ünlü Amerikalı aktörlerdir. Canlandırdığı film karakterler gibi tamamen kendine özgü hayal ürünü kişilikler olan erkeklik modellerinin yaratılmaktadırlar.

Hegemonik erkeklik kavramı tartışmalarına önemli katkılarda bulunan Tony Jefferson, hem hegemonik erkeklik tartışmalarının yapıldığına, hem de modernleşmeyle beraber ciddi bir "erkeklik krizi" ile karşı karşıya olduğu tezine dikkat çekmektedir. Jefferson'a göre, bir yanda Connell'in öncülük ettiği hegemonik erkeklik kavramını odak alan, hiyerarşik iktidar ilişkileri içinde, her tür erkekliği birbiriyle ilişkilendiren ve sistemli bir bütünlük olarak erkek egemenliğinin işlenmesini açıklamaya çalışan bir hegemonik durum analizi tartışılırken; diğer yanda da Susan Faludi ve Mairtin Mac an Ghaill'in çalışmalarında vurgulamaya çalıştıkları gibi "erkeklik krizi" analizi tartışılmaktadır. Erkeklik krizi analizine göre, artık topluma yararlı bir şey üretmek kapitalizmin üretim süreçlerini sürdüren ve kamuyu şekillendirerek eril siyaset ve kamuoyu oluşturma tarzlarını üreten egemen erkeklik değerleri revaçta olmaktan çıkmıştır. Bunun yerine imgeler, reklam, süs ve tüketim kültürünün egemen olduğu bir erkek dünyasından bahsedilmeye başlanmıştır. Küresel piyasalarda yeni-liberalizmin egemenliği çağında artık alt sınıf erkeklerin hayalinde tam gün bir iş sahibi olmak değil, şiddet, seks ve futboldan oluşan yeni bir erkek dünyası mevcuttur. Jefferson'a göre, artık babalardan öğrenilecek bir şey kalmadı; her erkek kendi erkekliğini kendi başına keşfedecek ve yeni baştan tanımlayacaktır. Jefferson, erkeklik çalışmaları alanında bir yanda "hegemonya" iddialarına, diğer yanda da bu iddia ile taban tabana zıt olması gereken "erkeklik krizi" çözümlerine dikkat çekerek yeni bir yorumun gerekliliğine vurgu yapmaktadır. (Akgül, 2018, 24).

Toplumların genel yapısı incelendiğinde, erkek egemenliğinin ön plana çıktığı görülmektedir. Yerkürenin hemen her yerinde görülen ataerkil toplum yapısı, erkeğe kadına göre daha fazla önem veren ve saygınlık bakımından üstünlük atfeden kültürel inanç ve değerler sistemidir. Böylesi toplumlarda eşitsizlik, bireylerin sosyal kurumların organizasyonu içindeki algıları ve hırsları sosyal etkileşim içerisinde kızların ve kadınların her şeyini etkilemektedir. Bunların da ötesinde ataerkil yapı içindeki cinsiyet eşitsizlikleri, toplumsal açıdan değerli kaynaklara ulaşmada, siyasi, ekonomik, ya da değerler ile ilgili kişisel kararların alınmasında erkeklere ayrıcalık sağlamaktadır (Nezman, 2009, 198). Ataerkil kodlarla kurgulanan toplumsal yapılarda kadın, erkeğe göre, ikinci plandadır. Bu ikincil planda olma durumları, toplumsal alanların birçoğunda, gelişmelerin aleyhlerine işlemelerine sebebiyet vermektedir.

Hegemonik erkeklik, erkekliğin belirli bir deneyimlenme biçiminin kadınlar ve diğer erkeklerin rızasını alarak onlar üzerinde iktidar kurmasını sağlayan bir ideal tiptir. Hegemonik erkekliğe daha fazla yaklaşan erkekler ataerkil iktidardan daha fazla pay alırlar. Aynı şekilde, erkekler hegemonik erkekliği öne sürerek, farklı stratejilerle ataerkilliğin yeniden inşasına katkıda bulunurlar (Bozok, 2009, 438-439). Nitekim hegemonik erkekliğin varlığı ataerkil yapının gelişimine ve devamlılığına katkıda bulunurken, ataerkillik ise hegemonik erkeklere, hemcinslerine nispeten, iktidardan daha çok pay alma vaadinde bulunmaktadır. Böylelikle hegemonik erkeklik ve ataerkilliğin birbirini besleyen iki kavram olduğu görülmektedir.

Hanke'ye göre de, hegemonik erkekliğin, sadece zor ya da şiddet üzerinden işlemediğini; kavramın asıl değerinin, erkeklerin kadınlara ve birbirlerine karşı

kurdukları baskı ve zorbalığın ilişkilerinin inşasında kültür ve kurumlar üzerinden işleyen ikna ve rıza pratiklerine göndermede bulunmasında yattığını belirtmektedir (Hanke, 1992, 190). Hanke'nin açıklamasından da anlaşılacağı üzere hegemonik erkeklik yalnızca şiddete ve zorbalığa dayanmamaktadır. Hegemonik erkek, zor kullanımına veya şiddete gerek kalmadan kadınlara veya hemcinslerine iktidarını benimsetmiştir. Bu yüzden iktidarı altında olan kadın ve erkeklerin ikna olmaları ya da rıza göstermeleri için hegemonik erkekliğine daha az ihtiyaç duymaktadır.

Hem toplumsal dünyalarımızda temsilleri olması hem de hegemonik erkeklik ve şiddet ilişkisini daha doğrudan ortaya koyuyor olması bakımından sokak çeteleri iyi bir örnektir. Sokak çetesi olan bir grup gencin, erkekliklerini, hem söylemleri hem de eylemleri ile ispatlamaya çalıştığı "Otomatik Portakal" kitabı, bu konu bağlamında ele aldığımız kitap olacaktır.

II. Hegomonik Erkeklik ve Şiddet: Otomatik Portakal

Araştırma yöntemi olarak, hegemonik erkeklik ve ataerkillik kavramlarının açıklamasından sonra, konu bağlamında dokümantasyon tarama yöntemi ile kavramlar ve kitap arasındaki ilişki anlatılacaktır. Kitap içerisinde hegemonik erkeklik anlamında önemli kabul ettiğimiz örnekler karşılaştırmalı olarak aktarılacaktır.

Yapılan gözlemlere göre, tek başlarına kaldıklarında daha kırılğan ve duygusal olabilen erkeklerin grup içindeyken daha eril görünme çabası içinde olduklarını görülmektedir. Bu duruma ilişkin en çarpıcı gözlemler Katrine Frank tarafından yapılmıştır. Frank'ın aktardığına göre erkekler, özellikle sosyal mekânlarda grup içindeyken, kadınlardan, aşktan, ilişkilerden aşağılayıcı bir şekilde dalga geçerek bahsederlerken, yalnız başlarına kaldıklarında, karşılarındakini daha çok önemseyen, kendi ilişkilerinden saygıyla bahseden, aşka ve evliliğe değer verdiklerini söyleyen farklı bir kişiliğe bürünmektedirler. Türkiye'de de özellikle erkeklerin yoğun olduğu kahvehane, birahane, bilardo salonu, stadyum, güç geliştirme salonu, dövüş kursu, pavyon vb. ortamlarda, bu tür abartılı erkeklik gösterilerinin ya da en azından erkeklik anlatılarının oldukça yaygın olduğunu gözlemlemek mümkündür. Grup içindeki erkeklik ritüelleri oldukça baskıcı olabilmektedir. Böylesi ortamlarda erkeklerden hegemonik kodlara uygun hareket etmeleri beklenmekte, ortamın ruhuna uygun hareket etmeyenler, "kılıbıklık", "yumuşaklık", "ibnelik" gibi kadınsılıkla ya da erkek olmamakla özdeş görülen bazı ifadelerle aşağılanılmaktadırlar. Bu gibi durumlara maruz kalmak istemeyen erkekler ise bilinç düzeylerinde bu tür davranışları onaylamasalar da, bu ortamlarda bir "erkeğin" davranması gerektiği gibi davranmaya özen göstermekte, belirlenmiş kodlara uymayan davranışlardan kaçınmaktadırlar (Cengiz, Tol, Küçükuralı, 2004, 60). Erkekler davranmak istedikleri gibi davranmadıkları anda başka bir profile bürünmektedirler. Hegemonik kodlara uymaları gereken erkekler onlardan beklenildiği gibi davranmak zorunda kalmaktadırlar. Çünkü farklı davrandıkları anlaşıldığı andan itibaren etiketlenip aşağılanacakların düşünmektedirler.

İncelediğimiz kitapta da bir grup erkek bir araya gelerek hegomonik kodlarla faaliyet göstermektedir. Yaş olarak genç bir çocuk olan Alex ve çetesi, içlerindeki şiddet eğilimi

ile hırsızlık yapmakta, iş yerleri soymakta, malları gasp etmekte, çaresiz insanlara vurup yaralamakta, kadınlara tecavüz etmektedirler. Çetenin kendi aralarında kullandıkları Rusça sözcüklerden oluşan bir jargonları da vardır. Bu kitabın dikkat çekici en önemli detayı Alex'in meta-argo konuşmaları ve çetesiyle kendi aralarında kodladıkları kelimelerden oluşan dildir. Alex ve çetesinin hem kullandıkları ortak dil hem de gösterdikleri davranışlar hegemonik erkeklik bağlamında kitap boyunca karşımıza çıkmaktadır. Alex ve çetesinin yapmış olduğu davranışlardan zevk aldığı kitabın birçok yerinde vurgulanmaktadır. Örneğin masum bir insanı sebepsiz yere hırpalamaktan ve ona şiddet uygulamaktan aldıkları hazı şu ifadelerle belirtmektedirler; ““*Seni gidi pis moruk seni, ” dedim ve sonra onunla maytap geçmeye başladık. Pete kollarından tuttu, Georgie bir şekilde ağzını tutup açtı, Dim de gözlüğüni yukarı aşağı oynatmaya başladı. Gözlüğü kaldırma attı ve sonra bizim çizmeyle ezme yöntemini uyguladım, gerçi namussuz acayip sertti, şu yeni dehşet plastiklerden yapılmaydı. Moruk herif, boğulur gibi sesler çıkarınca -vuf vaf vof- Georgie ağzını açık tutmayı bıraktı ve yüzüklü zumzuğuyla o dişsiz ağza bir tane çakmakla yetindi ve bunun üzerine moruk herif epey inlemeye başladı, sonra kan geldi kardeşlerim, gerçekten hoştu..... Sonra şemsiyeyi parçaladık ve giysilerini yırtıp esen rüzgâra saçık kardeşlerim ve böylece, o moruk, öğretmen tipli lavukla işimiz bitti. Pek bir şey yapmamıştık biliyorum, ama bu akşamın daha başı filandı, o yüzden sizden özür dilemiyorum.” (Burgess, 2018, 26-27).*

Yukardaki örnekte olduğu gibi bazı gruplar ve ortamlarda şiddet zevk aracı olarak kullanılabilir. Şiddet kavramını açıklarsak, Latince Violentia'dan gelmektedir. Aynı zamanda şiddet ile yakın anlamlar barındıran ve çoğu zaman şiddetle ilişkilendirilen bazı kavramları açıklamakta da fayda vardır. Bu kavramlardan ilki iktidar kavramıdır. İktidar yalnızca insanların eyleme kabiliyetlerine değil aynı zamanda *uyum içerisinde* eyleme kabiliyetlerine denk düşmektedir. Tek bir bireye ait olmayan iktidar, bir gruba aittir ve ancak grup bir arada olduğu sürece devamlılık göstermektedir. Buradan hareketle söylenilebilir ki bir insanın iktidarda oluşu, bir grup insan tarafından ona verilen eyleme kudretine sahip olması anlamına gelmektedir. İktidara kaynak olan bu grubun devamlılığı sona erdiği takdirde iktidar da yiter. Bugün zaten güçlü bir kişiden ya da güçlü kişilikten söz ederken eğretilene olarak iktidarı kullanıyoruz. Eğretilene aradan çıkarıldığında ise karşımıza çıkan kavram kuvvet kavramıdır. Kuvvet, bir insanın veya bir nesnenin niteliğini belirten, ona içkin şeydir. Bu nitelik başka kişilerle etkileşim içerisindeyken kendini gösterebilir ancak öz itibarıyla o kişilerden bağımsız olarak vardır. Şiddetten yola çıktığımızda bizi karşılayan bir diğer kavram ise güçtür. Güç; eğer şiddet bir baskı aracı olarak var ise gündelik dilde genel olarak şiddetle aynı anlamda (kaba güç olarak) kullanılır. Otorite kavramı ise tüm bu fenomenler arasında, terim olarak, en çok kötüye kullanılan kavramdır. Otorite, örnek olarak öğretmen-öğrenci ilişkisinde olabileceği gibi bir makama da ait olabilir. Otoritenin kıymetli belirtilerinden biri, baskı ya da iknaya gerek kalmadan, itaat etmesi beklenenlerin sorgusuz sualsiz boyun eğmeleridir. Şiddet (violence) ise araçsal karakteri ile bu kavramlardan ayrılmaktadır. Fenomenolojik olarak kuvvete yakındır. Şiddet doğası gereği araçsaldır. Diğer araçlarında yaptığı gibi amaçla yolunu bulur ve yine amaç üzerinden meşru olmayı ister. (Arnald, 2016, 59).

Şiddet sözcüğü genel anlamda, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini, kaba ve sert davranışı, eylemi nitelendirir. Şiddet özel olarak saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yakan, yıkan, yok eden eylemleri, taşlı, sopalı, silahlı, bıçaklı saldırıları, ferde ve topluma zarar veren eylemleri kapsar (Yetim, 2011, 269). Bir diğer anlamıyla şiddet, bir kişi ya da grubun, başka bir kişi ya da gruba doğrudan veya direkt, sözel, fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik olarak zarar verecek tutum ve davranışlarıdır, diyebiliriz. Fiziksel şiddet, aletli ya da aletsiz olarak, şiddete maruz kalan kişinin beden sağlığı üzerinde hasarlar bırakmak iken; sözel şiddet, maruz kalan kişiye küfür etmek, hakaret etmek, yüksek sesle bağırarak, tehdit etmek, aşağılayıcı sözler söyleyerek küçük düşürmek anlamına gelmektedir (Polat, 2016, 16-17). Sözel şiddetin belirtileri somut olmadığından ötürü etkisinin az olduğu düşünülür ancak bu yanlıştır. Bu şiddet türünde hedeflenen, maruz kalan kişinin beden sağlığının değil ruh sağlığının ve duygularının tahribatıdır. Şiddet sorunsalının merkezinde şüphesiz ki fiziksel şiddet bulunur. Yani şiddetin asıl konusu bir kişi ya da gruba yönelik olarak uygulanan kaba güç kullanımınıdır. Yani şiddet isteyerek ve kasıtlı olarak bir başkasının bedenini yaralamaya, ona zarar vermeye yönelik güç kullanımına dayalı bir eylemdir.

Yalnızca insanın insana değil aynı zamanda insanın eşyaya veya bir hayvana karşı fiziki saldırısı da şiddet terminolojisi ile karşılık bulur. Fiziksel şiddetin gelip dayandığı son nokta öldürmektir. Öldürmek artık şiddetin son sınırınıdır (Karabağ, 2010, 19). Nitekim incelenen kitapta Alex ve çetesinin bundan kaçındıklarını şu ifadelerden anlamaktayız; “Dışarı dışarı dışarı dışarı,” diye bağırıyor. Yazar lavukla karısı başka boyuta geçmişlerdi, kan içindeydiler, giysileri parçalanmıştı ve sesler çıkarıyorlardı. Ama yaşayacaklardı.” (Burgess, 2018, 21).

Dil ve şiddet ise, her şeyden önce birbirinden farklı araştırma alanlarının konuları olmalarına rağmen yolları sıklıkla kesişen iki kavramdır. Dil, bu alanda modeller ortaya koyan ve tinsel, kültürel içerikleri barındıran bir iletişim aracı olarak görülürken, şiddet, doğanın egemen olduğu fiziksel uygulamalar biçiminde incelenmektedir. Dil kültürün simgesiyken şiddet kültürsüzlüğü temsil etmektedir. Şiddet, ilkelik ve barbarlık olarak adlandırılan yarı kültürün bir parçası anlamına gelmektedir. Bu durum iki kavram arasında başka karşılıkları da ortaya çıkarmaktadır. Bu karşılıklar dil ve şiddetin farklılığına katkıları sunmaktadır. Dil, kültür ile açıklanırken şiddet, doğayı temsil etmektedir. Dil, medeniyet anlamına gelirken şiddet barbarlığı ve yine dil, erdemli birlikteliği sağlarken şiddet, kaba güce dayalı mücadeleyi temsil etmektedir (Karabağ, 2010, 17). Dilsel şiddet türü fiziksel şiddet ile beraber kitap boyunca karşımıza çıkan şiddet türüdür. Alex ve arkadaşlarının kullandıkları ortak dil içerisinde argo, küfür, hakaret barındıran cümlelerden oluşmaktadır. Kitap içerisinde örnekleri sıklıkla bulunan dilsel şiddete örnek olarak şu cümleler yer almıştır. “Piç kurusu, zebellah gibiymiş ha deyip duruyordu Dim. New York Dükü’ne çok çabuk geri döndük ve saatime göre dışarıda on dakikadan fazla kalmamıştık. Moruk karılar hala ısmarladığımız skoçları kafaya çekiyorlardı ve hey cıvırlar ne olacak şimdi dedik.” (Burgess, 2018, 9).

Şiddet sorununun merkezinde fiziksel şiddet bulunur. Kasıtlı olarak bir başkasının bedenini yaralamak veya öldürmeye çalışmak -ki öldürmek şiddetin son sınırır- fiili mutlak şiddet olarak tanımlanmaktadır ve fiziksel şiddetin içerisine girmektedir. Ancak araştırma bağlamında ele anılacak şiddet türü, dil aracılığıyla, söz yoluyla uygulanan şiddettir. Kullanılan dil, şiddeti temsil etmekle kalmayıp kullanılan bağlam içerisinde şiddet uygulaması da olabilmektedir. Bunlara; incitmek, iftira atmak, aşağılamak, küçük düşürmek, hor görmek, onur kırmak, gülünç düşürmek örnek verilebilir. Kışkırtmak, tahrik etmek ve birisini uyarmak ya da ona meydan okumak için dile getirilen tehdit de dil aracılığıyla şiddete bir başka örnektir.

Tehdit içerikli sözlerle hayatın neredeyse her alanında karşılaşmaktadır. Sert ve şiddetli tartışmalara götüren tehdit dili, bireyin kendi düşüncesini başkalarına zorla kabul ettirme isteğindedir. Bu dile kendi düşüncesinde ısrar eden ve başka düşüncelere kabulü ve tahammülü olmayanlarda sıkça görülür. Her an fiziksel şiddete yol açabilecek bu davranışa taraftarlar arasında da sıklıkla rastlanılmaktadır (Karabağ, 2010, 9-13). Örneğin Alex ve çetesinin, insanların yapmış oldukları eylemleri ve emekleri hiçe sayarak onlarla alay edip kışkırtıklarını, böylelikle şiddeti körüklediklerini görmekteyiz; *“Bu bir kitap,” dedim. “Kitap yazıyorsun.” Sesimi epey kalınlaştırdım. “Kitap yazanlara saygım sonsuz olmuştur hep.” Sonra en üstteki sayfaya bakınca kitabın ismini dikizledim -OTOMATİK PORTAKAL- ve dedim ki: “Bu çok salakça bir isim. Otomatik portakal mı olurmuş?” Sonra çok yüksek, vaiz tipi sesiyle biraz okudum... Sonra sayfaları yırtmaya ve parçalarını yere saçmaya başladım ve bu yazar herif bir şekilde kafayı yedi ve zumzuklarını sıkıp sarı dişlerini sergileyerek ve turnaklarını pençe gibi kullanmaya niyetlenerek üstüme atladı. Bunun üzerine bizim Dim sırtarak, bu lavuğun titreyen ağzına tak tak ve bam bam bam diye geçirdi, çat çat, bir sol bir sağ, böylece sevgili kankamızdan kıpkırmızı kanlar akmaya başladı -tam da o şarapçıdan akan yerlerden, sanki aynı büyük firmanın imalatıydılar- ve güzel, tertemiz halıyı ve hâlâ cart curt yırttığım kitap parçalarını lekelemeye başladı” (Burgess, 2018, 19-20).*

Dilin yardımıyla yaşama dünyamızı algılamaya, anlamaya ve sorgulamaya başlarız. Gerçeklerimizi dil üzerinden planlar ve öyle kurarız. Dilin bu fonksiyonel özellikleri onun bir güç ve şiddet aracına dönüşmesine kolaylık sağlamaktadır. Dilsel şiddet; ses tonunda ve buna bağlı konuşma tarzında, yazı dilinde kullanılan sözcüklerde karşılık bulmaktadır. Bazen bir beden hareketi, bazen çizilen bir resim, bazen bir jest veya tonlama dile ait semboller olarak şiddet içerikli ifadelere yol açabilmektedir. Aslında şiddet, başlangıç olarak düşüncede ve dildedir (Karabağ, 2010, 24-26). Örneğin kitapta şiddetin öncelikle olarak fikir de başladığına dair birçok ipucu elde edilmiştir. Alınan bir eşyayı bile suç aleti görünümünde değerlendirerek, hegonomik erkeklik kavramı üzerinden kendilerini farklı konumlandırabildiklerini ifade etmek mümkündür; *“Neyse, bu sefer köşeyi dönüp Attlee Caddesi'ne girdik ve buradaki tatlı ve kanser satan dükkân hâlâ açıktı. Onlara neredeyse üç aydır ilişmiyorduk ve genelde bütün mahallede pek olay çıkmamıştı, bu yüzden silahlı aynasızlar ve devriye polisler son günlerde buralara pek uğramıyor, daha çok nehrin kuzeyinde takılıyorlardı. Maskelerimizi taktık -bunlar yepyenydi, cidden dehşettiler, muhteşemdiler; tarihe geçmiş insanların suratlarına benziyorlardı (satın alırken size isimlerini söylüyorlardı) ve bende Disraeli, Pete'te Elvis*

Presley, Georgie'de 8. Henry ve bizim zavallı Dim'de de Peebee Shelley diye şair bir lavuk vardı; suratı cidden gizliyorlardı, saçlı filandılar ve çok özel bir plastikten imal edildiklerinden işiniz bitince kıvrıp çizmenizin içine saklayabiliyordunuz” (Burgess, 2018, 8).

Görüldüğü üzere hegemonik erkeklik ‘belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttıkları, baskı ve zorbalığı meydana getiren toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini’ anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş bir kavramdır (Türk, 2015, 86). Ayrıca hegemonik erkeklik, sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki baskısını değildir. Farklı erkeklik grupları arasındaki zorbalık ilişkilerini de anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş ikili işleve sahiptir. İktidarı ellerinde bulduran erkekler, grup içerisinde beklenildiği gibi hareket etmeyen, davranışları farklı olan erkekleri birtakım etiketlerle dışlamakla birlikte hegemonik erkekliklerini onlar üzerinde de gerçekleştirirler.

Hegemonik erkeklik terimi, son 20 yılda özellikle toplumsal cinsiyet çalışmaları ve daha genel olarak sosyal bilimler üzerinde tahmin edilemez bir etkiye sahiptir. Tipik olarak baskın olan ve toplumdaki tüm erkeklerin beklentilerini belirlemeye yönelik yeniden düzenlenmiş ve kurumsallaştırılmış erkek davranış biçimlerini ifade etmek için kullanılır. (Scott, Debbi, Crawshaw, 2009, 288).

Hegemonik erkeklik, toplumsal süreçler içinde idealize edilmiş bir erkeklik formunun devlet, kilise, medya gibi kurumlar vasıtasıyla nasıl tüm topluma yayıldığına işaret eden bir kavramdır. Hegemonik erkeklik, “erkek olmanın anlamı nedir?” ve “bir erkek nasıl olmalıdır?” sorularının yanıtı üzerinde yapılan bir mücadelenin sonucunda kazanılan konuma işaret eder. Dolayısıyla hegemonik erkekliği düşünmek, çok genel anlamıyla eril tahakkümü düşünmek, aslında muhalif bakış açılarının ve ideolojilerin nasıl bastırıldığını, içerildiğini ve eklemlendiğini de düşünmeyi gerektirir. Bu aynı zamanda sadece hegemonik erkekliğin uygulayıcısı olan yönetici bloğu değil, iktidarın merkezinden uzakta olsalar da bu fikri taşıyan tabi olmuş grupların (subordinated groups) da analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Hearn’ın da vurguladığı gibi, “hegemonik erkekliğin kültürel taşıyıcılarının toplumdaki en güçlü bireyler olması gerekmez.” (Türk, 2008, 123). Nitekim kitap da Alex ve arkadaşlarının buldukları toplumda çok önemli mevkiye sahip ve güçlü bir karaktere sahip olmadıklarına rastlamak mümkündür. Alex ve arkadaşları prestijli işlerde çalışmayan ve çoğu zaman işleri olmayan bir grup gençtir. Hegemonik erkekliği icra etmelerini sağlayacak gücü toplum içerisindeki güçlü bireyler olmaktan ziyade kullandıkları kaba kuvvette bulmaktadırlar.

Hegemonik erkeklik kavramı tanımından yola çıkarsak, erkeklikler arasındaki farklılıkları görmek yeterli değildir, aynı zamanda bunlar arasındaki ittifak, egemenlik ve boyun eğme ilişkilerini de tanımak gerekmektedir. Hegemonik erkeklik, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle etkileşim halinde olduğu görülmektedir (Connell, 1998, 245). Hegemonik erkeklik bağlamında erkek cinsi içerisinde iki farklı grup vardır. Normatif yaklaşımlar, erkekliği erkeklerin ne olması gerektiği şeklinde tanımlamıştır. Semiyotik yaklaşımlar ise erkekliği kadın ve erkeğin karşıt olduğu bir

sembolik farklılık sistemi içerisinde tanımlamıştır (Kepekçi, 2012, 63). Bu iki grup hegemonik erkekliği icra edecek gücü ellerinde bulunduranlar ile bu güce boyun eğeceklerden oluşur.

Hegemonik erkeklik kavramı, nasıl olup da küçük bir azınlık erkeğin bütün iktidar ve güç pozisyonlarını ellerinde tuttuğunu; bunu nasıl meşrulaştırıp baskı ve zorbalığı yeniden var edebildiğini açıklamaya çalışmaktadır. İktidarı elinde tutan erkek grubu sayıca çok az olmakla beraber; söz konusu cinsiyet düzeni geniş bir erkek kesiminin onayı ve suç ortaklığı ile beslenen hegemonik bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü hegemonik erkeklik, pratiklerini onaylama, katılma ya da ses çıkarmama karşılığında farklı erkekliklere de ayrıcalıklar sunmaktadır. Farklı erkeklik stratejileri arasındaki hegemonik mücadele temelini zorla boyun eğdirmekten çok, rızaya dayalı bir iktidar meselesi olduğu özellikle belirtilmelidir. Sancar hegemonik erkekliğin, en genel anlamıyla, iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik imgesine işaret eden bir kavram olarak, tartışmaların merkezine oturduğunu belirtmektedir (Akgül, 2018, 21).

III. Sonuç

Hegemonik erkeklik kavramı, farklı erkeklik biçimlerinin varlığını varsaymaktadır. Dahası, tüm erkeklik biçimleri aynı güç pozisyonlarına sahip değildir, çünkü hegemonik erkeklik kavramı her zaman kadınlarla ilişkilerinde de tekrarlanan bir ilişki türü olan farklı alt erkekliklerin aksine inşa edilmiştir. Hegemonik erkeklik kültürel bir yapıdır. İdeal bir erkekte bulunması gereken özellikler, kültür kurumları tarafından belirlenmektedir.

Bunun ötesindeki hegemonik erkeklik, etkinliği belirli bir toplumsal cinsiyet düzeninde meşru bir kapanmanın sürekliliğini sağlayan baskın ve egemen ideal bir erkeklik türü olarak yorumlanabilir. "OTOMATİK PORTAKAL" kitabının yazarı, her şeyden önce, modern gençliğin otoriter şiddetini gerçek olabilecek bir bakış açısıyla kınamayı amaçlamaktadır. Yazar, "iyiliğin sebebini aradıkları yok, öyleyse niye tersini merak ediyorlar ki" cümlesine dikkati çekerek gençlerin toplum tarafından şiddet ile kabul edilmek istendiklerini ifade etmeye çalışmıştır. Hegemonik erkeklik, bu hegemonik sosyal modelin korunmasına ilgi duyanlar tarafından etkili bir tahakküm stratejisidir. Alex ve grubu hegemonik erkekliklerinin inşasında, fiziksel ve psikolojik şiddeti araç olarak kullanmıştır.

Yazar, "otomatik portakal" eserinde, bir yandan antisosyal kişilik Alex ve grubu tarafından kullanılan sözlü taciz sorununu açıklar. Bu özel dil aynı zamanda gençler ve yetişkinler arasındaki mesafenin bir tezahürüdür. Gençler kontrolsüzdür, sağlıksız ve kamu düzenine aykırı olsalar bile, yaşam ve zevk için isteklidir. Yetişkinlerin evreni, tam tersine, evcilleştirilmiş gibidir. Gün boyunca, yetişkinler kendi dünyalarında çalışır, sıraya girer, kurallara isyan etmeden bükülürler.

Dünyanın çoğunluğunda onur kodu, bir insanın, sadece bir sözle, kendisine küfredecek birisini düelloya çağırmasına neden oldu. Onur düellosları ortak uygulama ve genellikle kahramanlar birinin ölümüyle sonuçlandı. Anthony Burgess, ilk bölümünde

bu kitabın, Alex'in ellerine, sadece on beş yaşında olan ve sırdaş olduğumuz bir anlatıcı koyuyor. Bize güvenen bu anlatıcı, şiddet içeren ve adaletsiz bir dünya ortaya koymaktadır. Alex ve grubu nadsat'ı dilsel kod olarak kullandı, nadsat İngiliz yazar Anthony Burgess tarafından icat edilen Anglo-Rus argo ismidir.

Kaynaklar

- Akgül, E. (2018). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik İnşası: Ezidi Kast Sisteminde Erkeklik*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arendt, H. (2016). *Şiddet Üzerine*, İletişim Yayınları.
- Bozok, M. (2009). "Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyolojist Feminist Bir Eleştirisine Doğru", *Sosyoloji Derneği*.
- Burgess, A. (2018). *Otomatik Portakal*, (Çev: Dost Körpe), (29. Baskı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Cengiz, K., Tol, U.U., Küçükuralı, Ö. (2004). "Hegemonik Erkekliğin Peşinden", *Toplum ve Bilim*.
- Connell, R. W., *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*.
- Hanke, R., (1992). "Redesigning Men: Hegemonic Masculinity in Transition" in *Men, Masculinity and The Media* (Ed: S. Craig.), *Sage Publications*, London.
- Şenol, D. (2017). *Türk Toplumunda Hegemonik Erkekliğin İnşasında Toplumsal Süreçlerin Rolü*, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- David M. N. *Sosyology: Günlük Yaşamın Mimarisin Keşfetmek*, (Ali Arslan),(3.Basım), Ankara.
- Polat O. "Şiddet (violence)", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*.
- Türk, H. B. (2008). "Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu", *Toplum ve Bilim*, 112, 119-146.
- Kepekçi E., "Hegemonik Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün Mü"